

1783-ban is Madame Johanna Schmallögger volt a színházak »impresszája«. 1785-ben a váci kapu előtti »Hetztheater«-nek Tuschl Sebestyén »polgári kávé« volt a bérlője. A német színészek ezenkívül a pesti Rondellában is (a város bástyaiból alakított színházban) játszottak, ezt később a magyar színészek »száraz malom«-nak nevezték el. Az 1808-ik év előtti pénzbőség lehetővé tette, hogy Pest városa, miután pénztárába a Verschönerungs-Commission intézkedései folytán is roppant nagy összegek folytak be, az állandó német színház tervének foganatosításához kezdhett. 1808 tavaszán a nádorispán felügyelete mellett megbeszélte terv alapján hozzáfogtak a főmunkálatokhoz és 1808. júl. 16-án, a mai Vörösmarty-terén, a Haas-palota helyén a nádor jelenlétében megtartották az alapköveteteli ünnepet. A színház építője Aman János, bécsi építész (sz. 1765., megh. 1834.).

A megnyitás estéjén (1812. febr. 9.), az akkori »Bruckgasse« lakói kivilágították az ablakaikat, különösen pazar fényárban úszott a Kemnitzer-palota, továbbá az akkori »Harmincakhivatal« (a mai Harmincad-utcában) és természetesen maga a színház, melyen egy hatalmas transzparens tündökölt, a következő latin felirattal:

Muta propria Francisci Regis Augusti,  
Auspitiis Principis A. A. Proregis Hungariae

Publico Urbis Pesthiensis sumptu  
Haec moles surrexit

In decus et oblectamentum Publicia.

És ezt a lázas érdeklődéssel vegyes készülődést nézte, elkeseredett szívvel, ökölbe facsarodó kezekkel egy kis csapat éhes magyar színész. Nem a német bajtársak sikerét irigyelték ők, hanem fájta a lelküknek, hogy nekik parancsszóra részt kellett venniük ezen a megnyitó ünnepélyen, hogy a külső díszet emeljék. A magyar színészek akkori intendánsa, Mérey Sándor, förendelte a magyar színészeket a próbaterembe és kiadta az ukázt, hogy minden színész jelen legyen a színpadon, a férfiak díszmagyarban, kardosan, a nők uszályos ruhákban.

— Hát a magyar statisztája legyen a németnek! — fakadt ki a bájos Szép-

pataki Róza (később Déryné), mikor hazamentek a próbateremből.

— Hja! — felelték neki — ez azért van, mert Mérey Sándor, az intendáns, Czibulkánének udvarol és ezzel is a sikerét akarja emelni.

Czibulkáné az új német színház első primadonnája volt, felesége a régi színház bérlőjének. (Az új színházat Szentiványi Márk és Gyürky Pál bérelték.) Czibulkáné jeles színészi kvalitásait Déryné maga is elismeri »Napló«-jában, de statisztálni nem akart neki.

— No, engem ugyan nem lát holnap a német színház! — mondá. Hazament és elkezdett beteg lenni. Este nem érezte magát »elég« lázasnak, pedig egész délután »bodzaherbateát« ivott. Elkérte hát a színház orvosát, elhitette vele, hogy megterhelte a gyomrát és hánytatott adatott magának, »amit máskor fizetésért sem vett volna be«, és igaz, hogy »szintűgy gyöngyözött a forró verejték a homlokáról«, de mégsem ment el másnap. A többi mind ott statisztált és a függöny föllebbenésekor kétoldalt állva énekelték a »hymnus«-t. (Ez persze a »Gott erhalte« volt, amit akkor még nem gyűlöltek úgy a magyarok.)

A megnyitó előadás programja a következő volt: »Ungarns erster Wohlthäter«, melodráma, karékkal, szövegét írta Kotzebue Ágoston. Ezután következett »Die Erhebung von Pest zur königlichen Freystadt«, ein historisches Gemählde in einem Aufzug, mely azóta teljesen elmerült az ismeretlenség homályában, csak az egykorú »Vereinigte Ofner Pesther Zeitung« február 13-iki recenziójából tudjuk, hogy tárgya »nach der Geschichte von Jahr 1244. bearbeitet« volt. Végre mint »Nachspiel« következett »Die Ruinen von Athen« melodráma, ugyancsak Kotzebue műve. Ugy az elő-, mint az utójáték szövegét a megnyitó ünnepre rendelték meg. Hogy jutottak éppen Kotzebuehoz? Valószínűleg az a ritka népszerűség, melynek ez a roppant termékenységgű író örvendett, vezette hozzá az intéző köröket. Számos darabját adták úgy magyar, mint német nyelven. (Különösen a »Benyovszky«-ját ismerték országszerte.) Két magyar tárgyú színművet is írt, »Die Corsen in Ungarn« és »Béla's Flucht« (utóbbit később megze-